

**SEVİLƏN
VƏ UNUDULMAZ MÜƏLLİM
MİR CƏLAL**

Mir Cəlal müəllimin əsərləri ilə orta məktəbdən tanış olsam da hələ onun üzünü görməmişdim. Əsərlərini sevə-sevə oxuyardım. Xüsusən "Bir gəncin manifesti" əsəri bizim dilimizdən düşməzdə. Bu əsərin bütün başqa məziyyətləri bir yana, ilk baxışda o qədər də əhəmiyyət kəsb etməyən belə bir dialoqu tez-tez təkrarlayardım:

- *Düş sənə deyirəm.*

- *Karsan?*

- *Sənin tutundur?*

- *Düş deyirəm, düş o budaqdan!*

- *Ehsan ağacıdır.*

- *Düş aşağı, uzun danışma, ağzın yekə olar.*

Ağaməcid bunu deyib altdan yuxarı, Bahara sarı elə tünd və acıqlı baxdı ki, az qaldı uşağın bağı yarılsın...

Əsərin bu cümlələri uşaq əhval-ruhiyyəsinə nə qədər yaxın, nə qədər doğmadır. Biz onu təkrar edəndə əylənirdik. Çünki burada uşaq dəcəlliyi də var, uşaq-119

Mir Cəlal, oğlu Arif ilə

şıltaqlığı da. Bir qədər də böyük-küçük münasibəti, ağa-nökər iddiası. Nə vaxtsa xeyirxah bir adamın basdırdığı bu tut ağacı əslində Baharın dediyi kimi, ehsan ağacıdır. Kim yesə onundur. Başqasının quzularını otaran Bahar da anasının qoyduğu çörəyi tutla yavınlıq edir və ləzzətlə yeyirdi.

Bu kiçik dialoqdan sonra şəxəli hadisələr başlayır və Baharın həyatı, keçdiyi yol bir kinolenti kimi göz-lərimiz önündən gəlib keçir.

Mənim üçün Mir Cəlal müəllimi görmək çox çəkmədi. 1955-ci ildə mən Gürcüstanın Faxralı kəndindəki on birillik orta məktəbi bitirib Bakıya gəldim və sənədlərimi Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) jurnalistika şöbəsinə verib qəbul olundum. Mən hələ orta məktəbdə oxuyarkən Kommunist partiyasına qəbul olunmuşdum. Bu cəhətdən uşaqların içində kommunist bircə mən idim. Buna görə də sinif nümayəndəsi idim. Onda patokumuz böyük idi. Ədəbiyyatçılarla jurnalistlər bir yerdə 100 nəfərə qədər idi. Hamımız bir yerdə bütün mühazirələrə qulaq asırdıq.

Mir Cəlal müəllimin vaxtında filologiya fakültəsinin elitası Əli Sultanlı, Cəfər Xəndan, Feyzulla Qasımsadə, Həmid Arash, Muxtar Hüseynzadə, Ələvsət Abdullayev, Səlim Cəfərov kimi müəllimlər bizə dərs deyirdi. Onların ünü-səsi Respublikadan çox-çox uzaqlara yayılmışdı. Onların içərisində Mir Cəlal xüsusilə seçilirdi.

O, müəllim kimi də, yazıçı kimi də çox məşhur idi. Mir Cəlal müəllim balacaboylu, ləng tərənən, lakin son dərəcə ayıq, həssas bir adam idi. Ədəbiyyat nəzəriyyəsinə bircə semestr keçdik. O, mövzunu izah etdikdən, hər şeyi yerli-yataqlı aydınlaşdırdıqdan sonra dayanar və uşaqların yorulmaması üçün adi misallara keçər və dərsin necə gəlib-keçdiyini hiss etməzdə.

Ədəbiyyat nəzəriyyəsinə seminarı da Mir Cəlal müəllim özü aparırdı. Bir gün seminar mövzuları paylaşarkən bizim patokda olan məşhur yazıçılardan bi-

rinin oğlu atasının bir əsərini təhlil etmək istədi. Mir Cəlal müəllim azca gülümsünərək dedi:

- Qardaş, nə olar. Oğulun atanı tənqid etməyi daha yaxşı olar.

Biz hamımız gülüşdük. Onu da bilirdik ki, həmin yazıçı Mir Cəlal müəllimin yaxın dostudur.

Mir Cəlal müəllim qayğıkeş adam idi. Tələbənin qayğısına qalardı. Özü də uşaq kimi sadə idi. Hələ onun fənnindən bircə nəfər tələbə də kəsilməmişdi. Bu çox böyük hadisə idi. Onun cavan müəllimlərə belə bir nəsihət verdiyini mən özüm eşitmişəm: müəllimin bir qulağı eşitməməli, bir gözü də görməməlidir. Bəli, o həm görən və eşidən, həm də "görməyən" və "eşitməyən" müəllim idi.

O, Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrasına rəhbərlik edəndə mən artıq universiteti bitirmişdim. Bir neçə ay mətbuatda işləyəndən sonra jurnalistika kafedrasının müdiri Həsən Şahgəldiyevin təklifi ilə həmin

Soldan: Mir Cəlal, Püstə xanım, Xavər xanım, Səməd Vurğun, 1950

kafedraya baş laborant vəzifəsinə gəldim. Kafedralar ayrı olsa da Mir Cəlal müəllimlə daha çox təmasda olurdu. Birinci 1962-ci ildə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi kafedrası üzrə aspirant yeri açılanda mən sənədlərimi ora verdim və qəbul olundum. Mənim elmi rəhbərim professor Pənah Xəlilov, kafedra müdiri Mir Cəlal müəllim idi. O, təqdim etdiyim mövzu ilə maraqlanırdı. Onu ən çox maraqlandıran məsələlərdən biri də gənc kadrların vaxtında müdafiə edib elmdə öz yerini tutmaları idi. Filologiya fakültəsində belə müəllimlərdən biri də professor Muxtar Hüseynzadə idi. Bunlar elə bil bir-biri ilə bəhsə girmişdilər. Bu kafedrada müdafiə etməmiş çox az adam qaldı.

Mir Cəlal müəllim özü 1947-ci ildə "XX əsr Azərbaycanında ədəbi məktəblər" mövzusu üzrə doktorluq dissertasiyası müdafiə edib azərbaycanlılardan ilk el-

Mir Cəlal ailə üzvləri ilə: Püstə xanım, Aqil və qızı Ədibə, 1953

mələr doktorlarından biri oldu. Məni də bu sahəyə çəkdi və "Zaqafqaziya rus mətbuatında Azərbaycan ədəbiyyatı" mövzusunda dissertasiya yazmağı tapşırırdı. İlk baxışda bu mövzu mənə çox geniş, çətin, ucu-bucağı görünməyən bir deryanı xatırlatdı. Bir müddət gedib arxivlərdə işlədim, sonra gəlib yalvardım ki, "Ay Mir Cəlal müəllim, sən allah, bu mövzunu mənədən alın, indiyə qədər heç kəs heç nə yazmayıb, material var, yox, məlum deyil..."

Mir Cəlal müəllim bir az gülümsündü, mənə yanında oturtdu, dedi:

- *Qardaş, mənim doktorluq işim də belə idi. Sən gəl bu mövzunu işlə, əgər peşman olsan, məndən inciyərsən. Əlinə nə keçir yaz götür, lap dissertasiya ilə bağlı olmasın, götür qoy bir tərəfə, vaxt gələr istifadə edərsən o materialları. Bizim o vaxt rusca yazanlarımız da çox olub. Vətənin ədəbiyyatını, mədəniyyətini, folklorunu yaymaq istəyənlər az olmamışdı. Bunları yığmaq lazımdır. İstəyirsən dissertasiya üçün bir mövzu verim haqqında on nəfər yaz-*

mış olsun. On birinci də sən ol.

Bir az ciddiləşdi və son sözü bu oldu: "Get, işlə". İndi o vaxtdan çox keçib. Mən həmişə ona rəhmət oxuyuram. Nə yaxşı o həmin vaxtı mənə belə istiqamətləndirdi. 22 kitabım çıxıb, əksəriyyəti o dövrün

Mir Cəlal həyat yoldaşı Püstə xanım ilə, 1938

rus və Azərbaycan mətbuatında fəaliyyət göstərənlər haqqındadır. Mənə qədər bunların haqqında heç kəs yazmamışdır. Bunlar: Hüseyn Minasazov, Rəhim bəy Məlikov, Səməd bəy Ağamalıoğlu, Həməzadə bəy Qəbulov-Şirvanski, Sona xanım Axundova, Ceyhun Hacıbəyli, Ömər Faiq Nemanzadə və onlarla belə adamlardır. Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd bəy Ağayev kimi az-çox yazılanlar da bu qəbildəndir. Beləliklə, Mir Cəlal müəllim mənə 1917-ci ilə qədər bütün dövrü mətbuatı ələk-vələk elətdirdi. İndi mən özümü mətbuatın bilicisi hesab edirəm. Bunun birinci səbəbkarı Mir Cəlal müəllimdir.

Mən 1965-ci ildə müdafiə edib yenə mətbuata qayıtdım. Hər dəfə Mir Cəlal müəllimlə rastlaşanda özünəməxsus şəkildə deyirdi: "Qardaş, sən mətbuatda onsuz da yaxşı işləmişən, sənin yerin auditoriyadır. O məsələləri uşaqlara danışmısan. Qayıt gəl universitetə". Amma universitetdə hələ yer yox idi.

1968-ci ildə gəldim universitetə. Amma onun kafedrasına yox, Azərbaycan dili kafedrasına, orada yer var idi. Üç il dil dərsi dedim. Bəzən açıq, bəzən gizli rixşənd edənlər vardı. Amma mən Azərbaycan dili dərslərini həvəslə deyirdim. Arabir Mir Cəlal müəllimi görəndə o, əlini çiynimə qoyar və deyirdi: "qardaş, darıxma".

1971-ci ildə rus ədəbiyyatından yer açıldı. Bu da onun kafedrası deyildi, amma o, "get" dedi - yaxşı predmetdi, onun yaxşılığını sonra bilərsən". Mən getdim. O vaxtdan rus ədəbiyyatından mühazirə oxuyuram.

1973-cü ildə professor Pənah Xəlilovun rəhbərliyi ilə SSRİ xalqları ədəbiyyatı kafedrası açıldı. Mən öz ştatımla bura keçdim. İndiyə qədər rus ədəbiyyatından mühazirə oxuyuram, peşman deyiləm. 1989-cu ildə yaş senzi meydana çıxdığı üçün Pənah müəllim yerini mənə verdi. İndi türk və şərq slavyan xalqları ədəbiyyatı kafedrasının müdiriyəm. Elmə gəlişim çətin olsa da öz yerimi tapdım. Mən 1974-cü ildə "Açılmamış səhifələr" adlı ilk kitabçamı sevincək Mir Cəlal müəllimə verdim. Orada yaddan çıxmış, araşdırılmamış, haqsız yerə unudulmuş adamlar var idi. Mir Cəlal müəllim də sevindi və dedi: "İndi bu şəkildə

Mir Cəlal həyat yoldaşı Püstə xanım ilə, 1953

davam elətdir axtarıqlarını".

Bundan sonra doktorluq dissertasiyası yazıb müdafiə elədim. Həmişə də Mir Cəlal müəllimə rəhmət oxuyuram.

Allah ona rəhmət eləsin, qəbri nurla dolsun!

2001-ci il.

Şamil QURBANOV,
professor